

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ХОРТИЦЬКА
НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ІНТЕРАКТИВНИХ ЗАНЯТЬ»

Виконав студент: _____ 2 _____ курсу
освітньо-професійна програма Соціальна педагогіка
спеціальність _____ 231 Соціальна робота _____
(шифр і назва спеціальності)

_____ Кубатко Т.Є.
(ініціали та прізвище)

Керівник _____ професор кафедри соціальної роботи,
_____ професор, д. соц. н. Позднякова-Кирбят'єва Е.Г.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент _____ доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної
_____ роботи МДПУ імені Б. Хмельницького,
_____ кандидат пед. наук Приладишева Л.М.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя – 2020

РЕФЕРАТ

Магістерська робота «Формування соціальної компетентності підлітків у процесі інтерактивних занять»: 94 с., 2 рис., 6 табл., 56 джерел, 2 додатки.

Об'єкт дослідження: соціальна компетентність підлітків.

Предмет дослідження: процес формування соціальної компетентності підлітків у процесі інтерактивних занять.

Мета роботи: дослідити вплив інтерактивних занять на формування соціальної компетентності підлітків.

Методи дослідження: теоретичний аналіз соціально-педагогічної та психологічної літератури; систематизація та узагальнення зібраної інформації; констатувальний та формувальний експерименти; тестування; кількісний та якісний аналіз результатів дослідження; узагальнення висновків.

У роботі розглядається процес використання інтерактивних занять з метою формування соціальної компетентності підлітків. Розглянуто основні поняття, обґрунтовано доцільність використання інтерактивних занять для досягнення зазначеної мети.

Практична значущість дослідження полягає у визначенні рівнів сформованості соціальної компетентності підлітків, розробці та впровадженні в освітній процес загальноосвітньої санаторної школи-інтернату циклу інтерактивних занять, спрямованого на її формування.

Результати дослідження оприлюднені на I Міжнародній науково-практичній конференції «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» (подано до друку).

ІНТЕРАКТИВНІ ЗАНЯТТЯ, КОМПЕТЕНТНІСТЬ, СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ПІДЛІТКОВИЙ ВІК

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлена глобальними змінами, що постійно відбуваються в суспільстві та завжди накладають певний відбиток на якість життя й поведінку особистості. Підростаюча людина є частиною суспільства, рушійною силою прогресу і, водночас, потребує уваги, захисту, підтримки соціуму на шляху свого особистісного і соціального розвитку. Престиж держави, її добробут визначається не тільки наявністю природних ресурсів або інших матеріальних благ, а насамперед, рівнем сформованості ключових компетентностей особистості, у тому числі соціальної, коли вона здатна спиратися на свої різнобічні здібності та вміти швидко адаптуватися до нових умов життя, прагнучи до самовдосконалення та розвитку.

У Законі України «Про освіту» компетентність визначається як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [3].

У Концепції НУШ громадянські та соціальні компетентності визначаються як: усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі; уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів; повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття.

Саме тому всебічний розвиток підростаючої людини, формування цінностей, компетентностей, необхідних для її успішної життєдіяльності і самореалізації та виховання конкурентоздатності, належать до головних завдань сучасної соціально-педагогічної науки та практики.

Теоретичний аналіз наукових джерел показав, що проблема формування соціальної компетентності підлітків була у полі зору філософів, соціологів, психологів і педагогів. Різні аспекти зазначеної проблеми

відображено у наукових роботах Т. Алексєєнко, І. Бєха, О. Кононко, О. Лебедева, О. Литовченко, О. Овчарук та ін. Вони досліджували психолого-педагогічні аспекти даної проблеми.

Проблема соціальної компетентності особистості набуває все більшої актуальності у теоретико-прикладних дослідженнях, які проводяться в межах сучасної педагогіки та психології [5]. З одного боку, наука вже порівняно давно цікавиться цією проблемою, але водночас значна кількість наявних (дуже суперечливих) теорій вимагає додаткового ретельного їх теоретичного аналізу, і насамперед - нових емпіричних досліджень, що могли б стати основою для створення більш точних в прикладному значенні теоретичних концепцій означеного феномену. Тому **тему** магістерської роботи сформульовано в такій редакції: «Формування соціальної компетентності підлітків у процесі інтерактивних занять».

Об'єкт: соціальна компетентність підлітків.

Предмет: процес формування соціальної компетентності підлітків у процесі інтерактивних занять.

Мета дослідження: дослідити вплив інтерактивних занять на формування соціальної компетентності підлітків.

Гіпотеза: якщо використовувати в освітньому процесі інтерактивні заняття, то це може сприяти формуванню соціальної компетентності підлітків.

Відповідно до поставленої мети та гіпотези визначено такі **завдання дослідження:**

1. Здійснити аналіз соціально-педагогічної та психологічної літератури з проблеми формування соціальної компетентності підлітків.

2. Виявити рівні сформованості соціальної компетентності підлітків.

3. Розробити та впровадити в освітній процес цикл інтерактивних занять, спрямований на інтенсифікацію процесу сформованості соціальної компетентності підлітків.

4. Визначити ефективність спеціально розробленого циклу занять щодо сформованості соціальної компетентності підлітків.

Для вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: теоретичний аналіз соціально-педагогічної та психологічної літератури; систематизація та узагальнення зібраної інформації; констатувальний та формувальний експерименти; тестування; кількісний та якісний аналіз результатів дослідження; узагальнення висновків.

Практична значущість дослідження полягає у визначенні рівнів сформованості соціальної компетентності підлітків, розробці та впровадженні в освітній процес загальноосвітньої санаторної школи-інтернату циклу інтерактивних занять, спрямованого на її формування.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось у комунальному закладі вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради (структурний підрозділ - загальноосвітня санаторна школа-інтернат I-III ступенів). В експерименті брали участь 20 учнів 7-8 класів (виховні групи № 5, 6) – експериментальна група та 20 учнів 7-8 класів (виховні групи № 7, 8) – контрольна група.

Апробація результатів дослідження. Зміст і результати дослідження оприлюднені на I Міжнародній науково-практичній конференції «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» (м. Запоріжжя 14 травня 2020 року).

Публікації. Зміст і результати дослідження висвітлено у такій публікації:

Соціально-педагогічна діяльність щодо формування соціальної компетентності підлітків у сучасних закладах освіти. *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір*: збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 14 травня 2020 року). Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2020 (подано до друку).

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох

розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний об'єм магістерської роботи 94 сторінок. З них основного тексту – 61 сторінка. Додатки викладено на 20 сторінках. Список використаної літератури складає 56 джерел.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі «Формування соціальної компетентності підлітків у процесі інтерактивних занять» здійснено теоретичне обґрунтування та узагальнення вирішення проблеми формування соціальної компетентності підлітків засобами інтерактивних занять, що виявляється у визначенні сутності, змісту означеного процесу. Одержані в ході виконаного дослідження результати підтвердили гіпотезу, покладену в його основу, а реалізовані мета й завдання дослідження дають змогу зробити такі загальні висновки.

Актуальність дослідження обумовлена глобальними змінами, що постійно відбуваються в суспільстві та завжди накладають певний відбиток на якість життя й поведінку особистості. Підростаюча людина є частиною суспільства, рушійною силою прогресу і, водночас, потребує уваги, захисту, підтримки соціуму на шляху свого особистісного становлення і соціального розвитку. Престиж держави, її добробут визначається не тільки наявністю природних ресурсів або інших матеріальних благ, а насамперед, рівнем сформованості ключових компетентностей особистості, у тому числі соціальної, коли вона здатна спиратися на свої різнобічні здібності та вміти швидко адаптуватися до нових умов життя, прагнучи до самовдосконалення та розвитку.

Саме тому всебічний розвиток підростаючої людини, формування цінностей, компетентностей, необхідних для її успішної життєдіяльності і самореалізації та виховання конкурентоздатності, належать до головних завдань сучасної соціально-педагогічної науки та практики.

1. Здійснивши аналіз соціально-педагогічної та психологічної літератури з проблеми формування соціальної компетентності підлітків нами визначено, що різні аспекти проблеми соціальної компетентності привертати увагу багатьох дослідників. Ученими досліджувались модель соціальної компетенції (В. Слот, Х. Спанярд); професійна та комунікативна

компетентності (І. Бех, С. Демченко, М. Елькін, С. Козак, А. Онкович та ін); соціалізація особистості (Т. Алексеєнко, А. Капська, І. Кон, А. Мудрик); соціально-психологічна компетентність (Л. Лепіхова); структура соціальної компетентності (В. Масленнікова, Т. Смагіна); соціальна адаптація (О. Литовченко, Т. Ушакова); соціальна впевненість та самостійність (М. Безруких, Д. Єгоров); соціальна активність (З. Кенесаріна, О. Киричук, Н. Михайленко, Н. Пономарчук); відповідальність (І. Демєнтьєва, Т. Шишова, В. Радул); самовизначення (І. Зверєва, А. Мудрик, О. Щербініна); саморегуляція (А. Литко, О. Ядов); ціннісні орієнтації (К. Журба, В. Костів, О. Сухомлинська).

Вивченням феномену соціальної компетентності займалися вчені Л. Сохань, В. Нечипоренко, О. Позднякова, І. Єрмаков, І. Зимня, О. Бодальов та інші.

Аналіз понять «компетенція», «компетентність», «соціальна компетентність» дає підстави зробити такі висновки: компетенція – це певна норма, досягнення якої може свідчити про можливість правильного вирішення якого-небудь завдання; компетентність – це оцінка досягнення (або недосягнення) цієї норми; соціальна компетентність – аспект індивідуальної свідомості, на думку О. Прямікової, який відповідає за конструювання особистістю соціальних стосунків усіх рівнів, починаючи з родини та закінчуючи політикою.

Отже, соціальна компетентність є досить важливою, а також ключовою в розвитку кожної особистості. Це широке поняття, яке стосується всіх сфер життєдіяльності людини. Це здатність і готовність: налагоджувати взаємини з іншими людьми (ефективна комунікація); сприймати соціальну реальність та адаптуватися до швидкоплинних умов життя; реалізувати свою поведінку відповідно до затверджених у суспільстві норм і цінностей; шукати, вивчати, аналізувати; включатися в активну діяльність, співпрацювати. Також, це активна життєва позиція особистості, соціалізація особистості в конкретному

віковому періоді, самовизначення та відповідальність, організаторські здібності.

Враховуючи думки багатьох авторів обґрунтовано, що особливості формування соціальної компетентності саме в підлітковому віці зумовлені рядом причин. Однією з найважливіших є зміна ціннісних орієнтацій, виховних ідеалів. У формуванні соціальної компетентності підлітків необхідно враховувати їх вікові та індивідуальні особливості, зокрема інтенсифікацію процесу соціалізації, посилення уваги до виховання волі, принциповості, прагнення до самостійності, дорослості, підвищенні уваги до самооцінки, самовиховання, самовдосконалення.

Отже, на основі аналізу соціально-педагогічних та психологічних досліджень, спираючись на власний досвід у даній проблемі, під засобами формування соціальної компетентності підлітків ми розуміємо комплекс інтерактивних занять в освітньому процесі, що має забезпечити досягнення підлітками високого рівня її сформованості. Це заняття, які побудовані за суб'єкт-суб'єктним принципом, ґрунтуються на міжособистісній взаємодії всіх його учасників у процесі роботи над певною темою, з метою вирішення поставлених задач. Кожне заняття – взаємопов'язана сукупність цікавих форм, методів, прийомів інтерактивного навчання, які слугуватимуть досягненню визначеної мети.

2. Для реалізації мети нашого дослідження однією з основних умов було виявлення рівнів сформованості соціальної компетентності підлітків.

З метою визначення у респондентів рівнів сформованості соціальної компетентності було проведено первинну та повторну діагностику з використанням методики КОС-2 (опитувальник запропонований Б. Федоришиним і В. Синявським). Обрана методика дала можливість виявити максимальні показники прояву таких компонентів соціальної компетентності підлітків, як комунікативні та організаторські здібності. Саме ці фактори вплинули на вибір методики.

Дослідження проводилось у комунальному закладі вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради (структурний підрозділ - загальноосвітня санаторна школа-інтернат I-III ступенів). В експерименті брали участь 20 учнів 7-8 класів (виховні групи № 5, 6) – експериментальна група та 20 учнів 7-8 класів (виховні групи № 7, 8) – контрольна група.

За результатами проведеної первинної діагностики в експериментальній групі визначено, що 5 % учнів мають низький рівень сформованості соціальної компетентності. Середній рівень сформованості соціальної компетентності мають 50 % учнів. Високий рівень мають 45 % підлітків. Відсутні показники дуже високого рівня сформованості соціальної компетентності підлітків.

Проведена діагностична робота у контрольній групі показала, що на відміну від експериментальної групи, рівень сформованості соціальної компетентності здебільшого високий – 50 %. Середній рівень мають 50 % учнів. Дуже високий та низький рівні сформованості соціальної компетентності учнів відсутні.

3. Аналізуючи отримані дані (за результатами проведеної діагностичної роботи), дійшли висновку, що проблема формування соціальної компетентності підлітків є актуальною. Більшість респондентів усвідомлюють необхідність розвитку власної соціальної компетентності. Отже, виникла необхідність у розробці та впровадженні в освітній процес циклу інтерактивних занять, який, на нашу думку, може сприяти підвищенню рівня сформованості соціальної компетентності підлітків.

Експериментальний цикл інтерактивних занять було реалізовано з групою підлітків загальноосвітньої санаторної школи-інтернату I-III ступенів Хортицької національної академії впродовж грудня-лютого 2018-2019 н.р. Це 20 учнів 7-8 класів експериментальної групи (виховні групи № 5, 6).

Строк реалізації циклу інтерактивних занять – 6 тижнів. Інтервал проведення – 2 рази на тиждень. Час, відведений на проведення кожного заняття – 40 хвилин (1 академічна година).

Отже, соціально-педагогічний зміст циклу інтерактивних занять полягає в тому, що підлітки за умов системного та послідовного залучення до інтерактивних форм та методів роботи як у навчанні, так і у вихованні, розвивають у собі усі необхідні ключові компетентності, у тому числі, соціальну, також вміння, навички задля самореалізації та самоактуалізації у сучасному суспільстві, комунікативні здібності та навички ефективного спілкування.

4. Аналіз результатів формувального експерименту засвідчив, що в експериментальній групі після впровадження циклу інтерактивних занять відсоток підлітків з високим рівнем сформованості соціальної компетентності зріс з 45 % до 55 %, тобто на 10 %. Відсоток опитаних з середнім рівнем знизився з 50 % до 40 %, тобто на 10 %. Відсоток учнів з низьким рівнем знизився з 5 % до 0 %, тобто на 5 %. З'явився відсоток учнів з дуже високим рівнем сформованості соціальної компетентності – 5 %.

У контрольній групі майже не відбулося істотних змін (один з опитаних виявив дуже високий рівень сформованості соціальної компетентності, тобто 5 %), відсоток підлітків з високим рівнем знизився з 50 % до 45 %, тобто на 5 %, відсоток підлітків з середнім рівнем сформованості соціальної компетентності не змінився.

Таким чином, на підставі результатів повторної діагностики можна зробити висновок, що рівень сформованості соціальної компетентності членів експериментальної групи було стимульовано в процесі проведення формувального експерименту.

Магістерська робота дала змогу реалізувати мету та завдання дослідження через використання відповідних наукових методів. Результати дослідження в повному обсязі підтвердили мету, що довело її обґрунтованість та достовірність.